

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หมู่บ้านป่าสักงาม ตำบลหลวงเหนือ อำเภอคอยสะแก จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง จากการสังเกตอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทำการศึกษาจากเอกสาร ทั้งนี้เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้คือ เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการ การดำเนินงาน ผลการดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรคของการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของหมู่บ้านป่าสักงาม ละวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างการจัดการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของหมู่บ้านป่าสักงาม กับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สามารถสรุปได้ ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 บริบทของสภาพแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาการ แนวทางจัดการ ผลการดำเนินงาน ตลอดจนปัญหาอุปสรรคของการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านป่าสักงาม

พัฒนาการของบ้านพักแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน (Home stay) ของชุมชนบ้านป่าสักงาม โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ยุค ดังนี้

ยุคที่ 1 การเข้ามาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ (พ.ศ. 2542-2545)

เดิมหมู่บ้านป่าสักงามประสบกับปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม เป็นผลสืบเนื่องมาจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในอดีต โดยมิได้ตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นเป็นความแห้งแล้ง ความอึดขัดขาดแคลนความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ การผ่านบทเรียนจากการทำสัมปทานป่าไม้ของโรงเลื่อยจักรที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย ชุมชนเริ่มเรียนรู้ว่าต้นไม้สามารถแปรรูปเป็นสินค้าได้ เรียนรู้จากการทำไม้ขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ บ้านแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีการตัดไม้ป่าออกหมดเพื่อจำหน่ายและปลูกสวนไม้สักทดแทน ชุมชนได้เรียนรู้จากการที่มินายทุนขอใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าบริเวณรอบหมู่บ้านและพื้นที่ ที่เคยเป็นนาข้าวที่ซึ่งตนเองเคยเข้าไปเก็บหาของป่า และใช้สอยของป่าเพื่อการดำรงชีวิต สิ่งที่ชุมชนเผชิญล้วนเห็นเป็นประโยชน์ที่ผู้คนภายนอกเข้ามาขอบโกยตัดทวง ประโยชน์จากความอุดมสมบูรณ์ของ

ทรัพยากรธรรมชาติ โดยตนเองได้รับอย่างดีก็เพียงค่าแรงงานที่มีการจัดจ้าง สมาชิกชุมชนจึงเริ่มมีการตัดไม้แปรรูปทำไม้เถื่อน การทำไม้ขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านแม่หอพระ การชิงสิทธิ์ในการใช้ป่ากับนายทุนที่ได้รับอนุญาตตามระเบียบของทางราชการ สภาพทรัพยากรบ้านป่าสักงามในระยะดังกล่าวถูกนำออกไปใช้ประโยชน์อย่างหนักจากหลายฝ่าย จนเกิดความร่อยหรอและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนไม่สามารถใช้ประโยชน์จากป่า สร้างความเดือดร้อนแก่ชาวบ้าน ทำให้ชุมชนต้องหาอาชีพอื่นแทนคนในชุมชนบางกลุ่มจึงได้ย้ายถิ่นฐานเข้าไปทำงานทำในเมืองและต่างจังหวัด

ในปี พ.ศ. 2541 เริ่มมีโครงการศึกษาและพิจารณาปัญหาที่ดินทำกินบ้านป่าสักงาม เพื่อเป็นกิจกรรมการพัฒนาเพื่อเทิดพระเกียรติ 72 พระชันษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ของคณะทำงานโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการพัฒนาพื้นที่ป่าขุนแม่กวาง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้กำหนดวิธีการในการดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนในรูปแบบของการรวบรวมข้อมูลรอบด้านแบบเบ็ดเสร็จอย่างเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal : RRA.) และเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในกระบวนการเรียนรู้ ศึกษาข้อมูล คิด พิจารณา วิเคราะห์ทางเลือก เพื่อให้ได้ข้อมูลเป็นจริงของชุมชนพร้อมๆ กับการเตรียมชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ และมีความพร้อมมากขึ้นในการเข้าร่วมการจัดทำแผนการดำเนินงานที่สะท้อนความต้องการที่เป็นจริงของชุมชนจากส่วนล่าง รวมทั้งในการเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชน การพูดคุยแลกเปลี่ยนกันเองของสมาชิกหมู่บ้านป่าสักงาม ได้มีแนวคิดหาปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากร มีสาเหตุมาจากการตัดไม้ทำลายป่าบริเวณที่เป็นแหล่งต้นน้ำ (สระ) ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญของชุมชน ทำให้ป่าที่จะดูดซับน้ำไว้จำนวนหนึ่งและไหลลงมาในหมู่บ้าน ได้หายไป ชุมชนจึงคิดว่าควรจะอนุรักษ์ป่าในพื้นที่ต้นน้ำ และ โดยรอบชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้มีน้ำกินน้ำใช้ดังเดิม

การที่ชุมชนได้ตระหนักและเห็นคุณค่าและความสำคัญของป่าทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ของคนในชุมชนเกี่ยวกับการดูแลรักษาป่า โดยวางกฎระเบียบชุมชนในการใช้ประโยชน์จากป่า ซึ่งศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฝ่ายศึกษาและพัฒนาป่าไม้ ได้เข้ามาช่วยส่งเสริมและสนับสนุนวางรากฐานการพัฒนาชุมชน โดยให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง ปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชน และปลูกสร้างจิตสำนึกให้แก่เยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลกระทบต่อการทำลายป่า ในรูปแบบพิพิธภัณฑธรรมชาติที่มีชีวิต ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 70,000 ไร่ ทางชุมชนจัดให้เป็นแหล่งศึกษาของค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาและส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นป่าเพื่อการเรียนรู้และการท่องเที่ยว ดังนั้นค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา หมู่บ้านป่าสักงาม เป็นค่ายที่ให้

ความสำคัญแก่สิ่งแวดล้อมและ ความตระหนัก ค่านิยม เจตคติ ทักษะ และการปรับพฤติกรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชน กลุ่มคน และสังคม มีความรู้สึกที่จะห่วงใยต่อสิ่งแวดล้อม และมีแรงจูงใจที่จะมีส่วนร่วมในการปรับปรุงและป้องกันสิ่งแวดล้อมด้วยการใช้แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชุมชน

ในการดำเนินการพิจารณากำหนดแนวทางในการจัดทำค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาบ้านป่าสักงามครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2542 โดยใช้บริเวณทหารประจำการอยู่ที่บ้านป่าสักงามโดยนำโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายโรงเรียนในตำบลลวงเหนือ ต่อมาก็โรงเรียนในเครือข่ายที่ทำงานร่วมกันคือ 6 ตำบล 55 หมู่บ้าน และเริ่มเป็นที่รู้จักและการที่เขารู้คือปากต่อปากที่ทางคณะหรือ กลุ่มที่เข้ามาให้เกิดความประทับใจในการต้อนรับที่เป็นกันเองและอีกส่วนคือมาในนามของฝ่ายศึกษาและพัฒนาป่าไม้ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อาจารย์ คณิต ธนุธรรมเจริญ เป็นหัวหน้าทีมได้จัดให้มีการเข้ามาศึกษาดูงานขยายผลโครงการพระราชดำริที่หมู่บ้านป่าสักงาม

จากผลการดำเนินงานค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาที่ผ่านมา ได้ดำเนินการถ่ายทอดปลูกสร้างจิตสำนึกแก่เยาวชนและผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมให้ตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อก่อเกิดการดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นแนวทางปลูกสร้างจิตสำนึกในการทำหน้าที่อนุรักษ์ด้วยความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ และเป็นแนวทางที่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรและสภาพแวดล้อมท้องถิ่น

ลักษณะของที่พักรอค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาในช่วงแรกของการก่อตั้งนั้น มีรูปแบบของการตั้งแคมป์โดยทางค่ายจะมีเต็นท์จำนวน 50 หลัง มีห้องน้ำส่วนกลางไว้บริการ 1 จุดแยกหญิง-ชายไว้คอยรองรับผู้ที่เข้ามาใช้บริการ โดยจะแบ่งพื้นที่ส่วนหนึ่งของค่ายไว้เป็นลานที่พักสำหรับไว้กางเต็นท์ และอีกส่วนหนึ่งแบ่งเป็นลานอเนกประสงค์ไว้ใช้สำหรับทำกิจกรรมสันทนาการต่างๆ เช่น การตั้งแคมป์ไฟ เพื่อทำกิจกรรมสันทนาการต่างๆ การเล่าถึงความเป็นมาบทเรียนจากการใช้ทรัพยากรอย่างไม่รู้คุณค่าของชุมชน ผลกระทบที่ชุมชนได้รับ รวมถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าไม้โดยกลุ่มวิทยากรท้องถิ่น

ในช่วงแรกของกลุ่มที่เข้ามาของค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษานั้นมีเพียงกลุ่มเฉพาะเพียงกลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษาที่เข้ามาค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อสร้างจิตสำนึกทางด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกลุ่มนักวิชาการที่เข้ามาแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันกับทางกลุ่มของชุมชนบ้านป่าสักงาม กิจกรรมหลักที่สำคัญ ในการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา คือกิจกรรมเดินป่าศึกษาโดยใช้สื่อธรรมชาติ โดยชุมชนร่วมกับศูนย์ศึกษาพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อาจารย์ฝ่ายศึกษาและพัฒนาป่าไม้เดินสำรวจสื่อธรรมชาติ และศึกษาเนื้อหาโดยรวมเพื่อใช้พัฒนาหลักสูตรและจัดทำคู่มือค่าย ผลจากการสำรวจและศึกษาสื่อธรรมชาติได้กำหนดเป็นชุดเพื่อ

การศึกษา 4 ชุด ส่วนกฎระเบียบของทางค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาในช่วงแรกนั้นทางค่ายยังไม่มี การกำหนด กฎระเบียบในการควบคุมและตักเตือนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพัก

ยุคที่ 2 พ.ศ. 2545 (เริ่มมีการสร้างบ้านพัก)- ปัจจุบัน (พ.ศ. 2550)

การเปลี่ยนแปลงในด้านการจัดการในช่วงนี้จึงมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องที่พัก โดยทางศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ร่วมกับชุมชนให้ชุมชน ร่วมกันพูดคุย ระดมความคิด วิเคราะห์ หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเองซึ่งเป็นการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีทาง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้เป็นเพียงที่ปรึกษา โดยได้ข้อสรุปคือ ทางชุมชนจะสร้างที่พัก เพิ่มขึ้นบริเวณค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาโดยมีแนวคิดในการสร้างบ้านพักว่าจะสร้างบ้านอย่างไร ด้วย ราคาที่ประหยัด ฉะนั้นชุมชนจึงสร้างที่พักโดยวัสดุที่นำมาสร้างบ้านพักนั้น เป็น ไม้ล้มหมอนนอน โพรที่มีอยู่ในป่ามาสร้างห้องพักเป็นจำนวน 5 ห้อง โดยใช้วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ เป็นการออกแบบเพื่อการพัฒนาจากพื้นฐานความเป็นจริง โดยทางศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ เป็นผู้ช่วยเหลือด้านวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการสร้างบ้านพัก เช่น พลาสติก หลอดไฟ เป็นต้น

ในยุคนี้ทางชุมชนได้มีการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนโดยมี กิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ มีการติดต่อ พบปะพูดคุย มีการแลกเปลี่ยน สมาชิกในเครือข่ายต้องทำ กิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ มีการติดต่อ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ซึ่งในชุมชนบ้านป่าสักงามได้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ในกลุ่ม ซึ่งในการเข้าไปดูงานแลกเปลี่ยนกัน แต่ละกลุ่มชุมชนบ้านป่าสักงามผลของการศึกษาดูงานในแต่ละที่ส่วนหนึ่ง ก็จะนำมาปรับใช้กับการ จัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน

ในยุคนี้ทางคณะกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าสักงาม ได้มีการกำหนด กฎระเบียบของค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับนักท่องเที่ยวปฏิบัติ สืบเนื่องมาจากการที่มีนักท่องเที่ยว ที่มีจำนวนมากขึ้นและกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมน้ำตกภายในบริเวณค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา ไม่ได้จำกัดเฉพาะกลุ่มที่มาเข้าค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา และจากการที่จัดค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาเป็น ระยะเวลาาน จนก่อให้เกิดความรู้ ความเชี่ยวชาญในการจัดทำค่าย ทำให้ปัจจุบันค่ายสิ่งแวดล้อม ศึกษาของหมู่บ้านป่าสักงามมีการพัฒนาในการจัดการของการทำกิจกรรม ซึ่งทำให้มีรูปแบบของ การเข้าค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาของกลุ่มเยาวชนเกิดขึ้น

ปัจจุบัน (ในปี พ.ศ. 2550) ทางกลุ่มพิทักษ์ป่า กลุ่มพัฒนาป่าเพื่อชีวิต กลุ่มเยาวชน ได้ร่วมกับได้ร่วมกันทีมงานสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (สสนก.) ดำเนินการ เพิ่มเติมเพื่อจัดการพัฒนาบริเวณป่าซับน้ำบ้านป่าสักงามซึ่งได้ทำการกำหนด จุดศึกษาแต่ละจุดและ ได้ใช้เครื่อง GPS จำกัดพิกัดจุดศึกษาตลอดเส้นทาง โดยครอบคลุมพื้นที่ป่า 63 ไร่ รวมระยะทาง 2.30 กิโลเมตร ให้เป็นแหล่งศึกษาเส้นทางเดินธรรมชาติ

การจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านป่าสักงามมีการดำเนินงาน ตามแผนนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นจุดเด่นที่สามารถดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยว มีทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรมเป็นจุดดึงดูดที่รองลงมา สภาพภายในแหล่งท่องเที่ยวมีป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ มีทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทวิวทิวทัศน์ที่สวยงาม เช่น อ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำตก ทักษิณภาพทางธรรมชาติ ลักษณะกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่พัฒนาความรู้ ความตระหนักและสำนึกคุณค่าของธรรมชาติ เช่น การพักผ่อน การเดินป่าศึกษาสื่อธรรมชาติ การศึกษาประวัติศาสตร์ตลอดจนวิถีชีวิตของชุมชน

5.1.2 ความสอดคล้องระหว่างการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าสักงามกับหลักการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากการศึกษาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง จากการสังเกตอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าสักงาม เปรียบเทียบหาความสอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ระบุไว้ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าสักงามที่มีความสอดคล้องกับแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้แก่

1.1 การจัดการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก หากต้องการให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ และเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ควรมีการพัฒนาและปรับปรุงในเรื่องของกลุ่มมือและแผ่นพับ เพื่อใช้ประกอบในการเดินป่าศึกษาสื่อธรรมชาติ เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ความเข้าใจที่เพิ่มมากขึ้น อันเป็นการช่วยขยายรายการสื่อความหมายให้มากขึ้นกว่าการได้รับความรู้จากมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว

2.2 การจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว เพราะมีการจัดดำเนินการ โดยใช้พลังงานและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนด้วยความประหยัดและมีคุณภาพ ซึ่งมีการออกแบบที่พัก และสถานที่ ภายในแหล่งท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และในขณะเดียวกันชุมชนได้ให้ความสำคัญกับการจัดระบบการเดินทางเชื่อมโยงโครงข่ายการท่องเที่ยว ให้เหมาะสมกับพื้นที่และกิจกรรมได้ดำเนินงานปรับพื้นที่บางส่วนของถนนที่เข้ามายังภายในค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา ในบริเวณที่เสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ ให้มีความสะดวกและปลอดภัยมากยิ่งขึ้น ได้จัดให้มีบริการรถยนต์ขับเคลื่อนสี่ล้อไว้คอยบริการรับนักท่องเที่ยวเพื่อ พาชมจุดท่องเที่ยวต่างๆ ภายในชุมชน และเดินทางเข้าไปยังภายในค่ายสิ่งแวดล้อม

ศึกษา นอกจากนี้การจัดการบริการท่องเที่ยว ช่วยเพิ่มโอกาสการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการท่องเที่ยวของคนในชุมชน และการกระจายรายได้แก่ชุมชนและประชาชนท้องถิ่น ทางชุมชนมีการดำเนินการจำหน่ายสินค้าที่ระลึก และ ผลิตภัณฑ์ของชุมชนแก่นักท่องเที่ยว

2. การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าสักงามที่ไม่มีความสะดวกคล่องกับแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้แก่

2.1 การจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ยังไม่มีการจัดการในประเด็นของการจำกัดปริมาณนักท่องเที่ยว ให้เหมาะสมกับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว และการแบ่งเขตพื้นที่เพื่อกำหนดขนาดและขอบเขต ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว เพื่อใช้ควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสม เพื่อป้องกันผลกระทบกับแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงขาดความรู้ในการจัดการขยะและบำบัดน้ำเสียให้ถูกต้องและเหมาะสม เพื่อป้องกันการเกิดผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนและภายในแหล่งท่องเที่ยว

2.2 การจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ประชาชนในท้องถิ่นยังเข้ามามีส่วนร่วมไม่มากนัก โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการประชุม ส่วนร่วมในการตัดสินใจ และส่วนร่วมในการประเมินผลการจัดการท่องเที่ยว ประเด็นของการสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางชุมชนยังไม่ได้ดำเนินการ

2.3 การจัดการส่งเสริมตลาดและการนำเที่ยว ยังไม่มีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม และในขณะเดียวกันทางชุมชนควรจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการบริการนักท่องเที่ยวที่สามารถบริการนักท่องเที่ยวได้โดยตรง

5.2 การอภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษา สามารถอภิปรายในรายละเอียด ของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าสักงามในแต่ละด้าน ดังนี้

5.2.1 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าสักงามล้อมรอบด้วยเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าขุนแม่ กวาง พื้นที่ป่าบริเวณรอบหมู่บ้านประมาณ 70,000 ไร่ เป็นการจัดการท่องเที่ยว ในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นหลัก มีทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรมเป็นส่วนช่วยเสริม ภายใต้การดำเนินกิจกรรมในรูปแบบของค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา มุ่งหวังให้เป็นพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต

เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ให้แก่ผู้ที่สนใจ เพื่อให้ความรู้และปลูกจิตสำนึกแก่เยาวชนและกลุ่มสังคม ในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายในแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพของป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ ในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ การตั้งแคมป์พักแรม การบริการบ้านพักแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน (Home Stay) การเดินป่าศึกษาสื่อธรรมชาติ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับมนุษย์ตลอดจน ปลูกจิตสำนึก ความรู้สึกรับผิดชอบที่ดีต่อความคงอยู่อย่างยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมซึ่งการดำเนินงานในลักษณะนี้ ทำตามหลักการที่สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542) และทำตามหลักการที่เสนอ กับศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ (2538) ที่กล่าวว่าพื้นที่ที่มีความเหมาะสมมากในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ส่วนใหญ่ จะมีสภาพเป็นพื้นที่คุ้มครองหรือพื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งพื้นที่เหล่านี้มีคุณสมบัติแสดงให้เห็นถึงคุณค่าที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น สภาพโคเค่นของระบบนิเวศและสังคมพืชพรรณธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมหรือ ความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยว และพื้นที่เหล่านี้ยังมีแนวโน้มสูงในการพบเห็นสัตว์ป่า เป็นแหล่งรวมพืชและสัตว์หายาก ตลอดจนมีสภาพภูมิทัศน์ ภูมิสัณฐานที่สวยงามเด่นแปลกตา

สำหรับพื้นที่ชุมชนบ้านป่าสักงาม เป็นชุมชนที่เก่าแก่ ตั้งอยู่ในชัยภูมิที่เหมาะสมแวดล้อมด้วยธรรมชาติที่สวยงาม มีทรัพยากรทางท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งในส่วนของความหลากหลายทางพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ และเป็นแหล่งประวัติศาสตร์รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความหลากหลายทางนิเวศวิทยาสูง ซึ่งการกระทำใดๆ โดยขาดความเหมาะสม ก็อาจส่งผลกระทบต่อพื้นที่ได้อย่างมากมาย

ที่สำคัญในช่วงที่ชุมชนได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นภายในชุมชน โดยมีการสร้างค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา มุ่งหวังให้เป็นพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิตเป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ให้แก่ผู้ที่สนใจ จึงทำให้มีประชาชนและกลุ่มที่สนใจเข้าไปเยี่ยมชมและศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่องและตลอดเวลา ซึ่งหากมองในแง่การใช้แนวคิดทฤษฎีของการจัดการท่องเที่ยวตามขีดความสามารถที่รองรับได้ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว (Carrying Capacity) ของมนัส สุวรรณ (2544) ได้กล่าวว่า ธรรมชาติอย่างหนึ่งของระบบนิเวศรวมทั้งแหล่งท่องเที่ยว ย่อมมีความสามารถที่จะรองรับกิจกรรมต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น หากเกินขีดความสามารถที่จะรองรับระบบนิเวศ หรือแหล่งท่องเที่ยวอันจะเสียความสมดุล และนั่นหมายถึงความไม่ยั่งยืนของการท่องเที่ยวจะเกิดขึ้น การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ใดก็ตามต้องคำนึงอยู่ตลอดเวลาว่าจะมีผลทำให้ปัจจัยจำกัดความสามารถ (Limiting Factors) และขีดความจำกัดความอดทนของสิ่งมีชีวิตในพื้นที่ (Tolerance Limits) เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ กิจกรรมการพัฒนาใดก็ตามที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

สิ่งแวดล้อมของพื้นที่แล้วมีผลต่อขีดจำกัดความอดทนและปัจจัยจำกัดความสามารถดังกล่าว ควรจะ
ได้มีการพิจารณาว่าสมควรดำเนินการหรือไม่ หรือจะยอมให้ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวถูก
ทำลาย แต่ที่ผ่านมาในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าสักงามประเด็นดังกล่าว ยังไม่ได้นำมา
พิจารณาร่วมในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน

ในทางตรงกันข้าม ค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาของชุมชนบ้านป่าสักงาม เป็นเสมือน
ห้องเรียนธรรมชาติ เป็นพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ไม่จำกัดเพศ วัย
หรือฐานะของผู้เรียน เมื่อไรก็ตามที่ประชาชนหรือผู้ที่สนใจอยากได้รับประสบการณ์และการเรียนรู้
ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก็สามารถเข้าไปศึกษาดูงานได้อย่างต่อเนื่อง
และตลอดเวลา

ประเด็นของการจัดการด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านป่าสักงาม ใน
ส่วนของ การแบ่งเขตพื้นที่เพื่อกำหนดขนาดและขอบเขตของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว (Zone) ว่า
ควรหรือไม่ควรจะมีการกำหนดขนาดและขอบเขตของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ เพราะชุมชน
เองได้มีการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเองอยู่แล้ว ซึ่งเป็น
การเรียนรู้โดยผ่านประสบการณ์ และผ่านกระบวนการในการสรุปทบทวนมาแล้วในระดับหนึ่ง ทำให้
เกิดการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ ทำหน้าที่เป็นแกนนำในการประสานความร่วมมือของชุมชนในการ
ปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์ สำหรับพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ของชุมชน ชุมชนได้จัดเวทีในการหารือ
ขอบเขตเพื่อกำหนดวิถีปฏิบัติต่อทรัพยากร เช่น ศักยภาพเกณฑ์ตามระเบียบอุทยานแห่งชาติ
กฎระเบียบป่าชุมชนที่ชุมชนต่างๆ ได้กำหนดขึ้น จากการศึกษาดูงานชุมชนในหลายพื้นที่ ทำให้ได้
ข้อคิดของชุมชนว่า “ ป่า จะอยู่ ณ บริเวณใด ก็คือ ป่า ป่าไม่มีเพื่อการใช้สอย หรือเพื่ออนุรักษ์ ป่าคือ
ป่าที่อยู่ในใจของทุกคน ทุกคนควรรู้ว่าจะใช้อะไรและรู้ว่าจะใช้เพียงเท่าใด การกำหนดเขต
เหมือนกับเป็นการชี้ช่องให้แก่ผู้หวังผลประโยชน์มากกว่า ดังนั้น ป่าที่อยู่ในใจจึงเป็นป่าที่ไม่มี
ขอบเขต แต่มีขอบเขตในใจว่าต้องช่วยกันดูแลรักษา และนำมาใช้ประโยชน์อย่างพอควร”

ในแนวคิดของผู้บริหารจะมองว่าชาวบ้านไม่มีกฎเกณฑ์ในการจัดการทรัพยากร จึง
มักใช้กฎหมายของรัฐเพียงอย่างเดียวเข้าจัดการ โดยไม่ยอมรับสิทธิการใช้ป่าตามกฎหมายและ
ประเพณีของชุมชน ปัญหาคือ เกิดการขัดกันระหว่างกฎหมายกับประเพณี ขณะที่เอื้อประโยชน์ต่อ
กลุ่มบุคคลที่รู้กฎหมายหรือกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจ ในกรณีเช่นนี้เกิดคำถามที่น่าสนใจขึ้นว่า หาก
ชาวบ้านไม่มีกฎเกณฑ์และการจัดระเบียบการจัดการทรัพยากรแล้ว จะอยู่มาได้ทุกวันนี้ได้อย่างไร
และรัฐยังมีแนวคิดในการจัดการป่าภายใต้อำนาจรัฐทั้งหมด เพื่อหวังจะรักษาป่าไว้ โดยมุ่งย้ายคนที่
อยู่ในป่าออกไปมากขึ้นเป็นการจัดการแบบเดิมพยายามแบ่งพื้นที่เกษตร คือกันคนออกจากป่าโดย
ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือตลอดมา (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2536: 42)

หากเราจะเอานำแนวคิดของรัฐ มาตัดสินชาวบ้านก็คงไม่ยุติธรรมและไม่อาจจะตัดสินได้ว่า ชาวบ้านกระทำถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ซึ่งเป็นความจริงแล้ว แต่ละชุมชนก็จะมีบริบทชุมชนที่แตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นทั้งระบบคิด ความเชื่อ การให้คุณค่า และประสบการณ์ของแต่ละชุมชนที่ได้รับแตกต่างกันออกไป การที่ชุมชนมาร่วมกันในการระดมความคิด และหาทางออก ร่วมกันโดยอาศัยประสบการณ์ที่ชุมชนเคยได้รับ มาปรับหารูปแบบที่เหมาะสมร่วมกัน ก็ยังเป็นสิ่งที่แสดงถึงพลังของคนในชุมชน ในการมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการใช้ประโยชน์ภายในชุมชนและการท่องเที่ยว ยิ่งจะทำให้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากชาวบ้านภายในชุมชน ถึงแม้ว่ารูปแบบในการปฏิบัติที่ชุมชนบ้านป่าสักงามจะมีลักษณะความคิดที่แตกต่างไปจากรัฐ แต่ไม่ว่ารัฐหรือชุมชนก็มีเป้าหมายที่เหมือนกันคือ การป้องกันผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมของระบบนิเวศพื้นที่นั้นๆ ดังที่ Plants (1992) กล่าวว่า แนวทางที่จะลดความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรเพื่อประโยชน์ของคนส่วนมาก ซึ่งมีความสัมพันธ์กับทรัพยากรอยู่แล้วว่า น่าจะคำนึงถึงความต่างกันทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง และสถานภาพของพื้นที่ ต้องมองลึกไปถึงบริบทต่างๆ ในชุมชน ดังนั้น กฎหมายหรือนโยบายส่วนรวมจึงไม่เป็นลักษณะที่ใช้ได้ทั่วไป และเพื่อเป็นการหาทางออกที่ดีกว่าสำหรับอนาคต คือ ทางเลือกที่จะให้ความสำคัญต่อศักยภาพของชุมชนในกิจกรรมระบบเกษตรแบบนิเวศวิทยา จะเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ในลักษณะประนีประนอมผลประโยชน์ โดยการกระจายอำนาจการจัดการแบ่งปันทรัพยากรสู่ประชาชน

ในประเด็นของการกำหนดมาตรการป้องกันรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม จากการศึกษาพบว่าทางคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน มีการกำหนดเป็นระเบียบให้สำหรับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่มาเข้าค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาได้ปฏิบัติ และมีการจัดทำป้ายเตือนในการร่วมกันรักษาความสะอาดภายในแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงการแจ้งระเบียบและข้อปฏิบัติตนก่อนเดินป่าศึกษาสื่อธรรมชาติของกลุ่มนักท่องเที่ยว และการที่ชุมชนเองร่วมกันดูแลความสะอาดของถนน การจัดสภาพแวดล้อมหมู่บ้าน การขุดลอกคูคลอง ลักษณะเช่นนี้ได้ทำตามหลักการที่เสนอของนโยบายสิ่งแวดล้อมของชุมชน ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542) ได้สนองตอบนโยบายของรัฐบาลในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกของชุมชน ซึ่งนโยบายดังกล่าว ระบุว่า ต้องมีการจัดทำแผนโครงสร้างระดับชุมชนทั้งในระดับภาค อนุภาค จังหวัด ตำบล และระดับหมู่บ้าน โดยให้ดำรงไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนมีบูรณาการสังคมและสิ่งแวดล้อมที่สะอาด สวยงาม น่าประทับใจอย่างต่อเนื่อง

ในอีกมุมมองหนึ่งจะเห็นได้ว่า ประเด็นของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถูกกำหนดโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือนโยบายที่มีมาตรฐานเดียวจะแสดงถึงลักษณะของข้ออ้างของกระแสสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันที่กำลังตื่นตัวอย่างหนักในสังคมโลก ซึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

แท้ที่จริงแล้วเป็นเพียงรูปแบบของการปรับเปลี่ยนพื้นที่หรือระบบนิเวศนั้นๆ เพื่อตอบสนองความต้องการและกระแสบริโภคนิยมของคนในปัจจุบัน เพื่อให้ได้ขึ้นชื่อว่าเป็นสถานที่หรือพื้นที่นั้นเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยขาดความรู้จริงและความเข้าใจที่ถูกต้องในประเด็นของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าที่ถูกต้องต้องปฏิบัติและมีแนวทางเป็นอย่างไร

การจัดการโฮมสเตย์ในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาตินั้น มักจะพบว่ามีการจัดการในพื้นที่ที่ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ซึ่งชุมชนบ้านป่าสักงามมีศักยภาพทั้งการที่ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ มีภูมิปัญญา วิถีชีวิตตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมอันดีของชุมชน ซึ่งสามารถนำไปสู่การพัฒนาของรูปแบบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ เพื่อแสดงถึงความสอดคล้องซึ่งกันและกัน ในทิศทางที่ยั่งยืนในการจัดการโฮมสเตย์ที่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นการจัดการที่นำไปสู่ความยั่งยืนทางการท่องเที่ยว ได้โดยชุมชนเป็นเจ้าของบ้าน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ให้เกิดการจัดสรรผลประโยชน์อย่างยุติธรรม โดยอาศัยความเกื้อกูลและความผูกพันในทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ ให้เป็นสิ่งจูงใจความต้องการตัดวงจรผลประโยชน์เฉพาะรายได้แต่เพียงอย่างเดียว รวมถึงการที่คนในชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีไว้ตอบสนองเฉพาะความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน หรือตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก แต่ยังรวมถึง การเล็งเห็นผลกระทบที่จะเกิดขึ้น และส่งผลไปยังคนในชุมชนรุ่นอนาคตถ้าหากชุมชนไม่สามารถหาแนวทางการจัดการที่ถูกต้องและเหมาะสมได้

5.2.2 การจัดการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก

การสร้างค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษามีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนกลุ่มคนและสังคมมีความรู้สึกลึกซึ้งที่จะห่วงใยต่อสิ่งแวดล้อม และมีแรงจูงใจที่จะมีส่วนร่วมในการปรับปรุงและป้องกันสิ่งแวดล้อมด้วยการใช้แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ในการดำเนินงานได้จัดตั้งศูนย์ประสานงานของค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษามีโมเดลสื่อจำลอง แสดงถึงเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ เพื่อให้ข้อมูลกิจกรรมการท่องเที่ยวและข้อมูลที่นักท่องเที่ยวสนใจตลอดจนระเบียบปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยว ก่อนที่จะเดินศึกษาเส้นทางธรรมชาติ ได้จัดพิมพ์แผ่นพับให้ข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแสดงถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีการจัดทำป้ายสื่อความหมายธรรมชาติและป้ายชื่อพันธุ์ไม้ ภายในบริเวณเส้นทางเดินศึกษาสื่อธรรมชาติเพื่อช่วยขยายความรู้ความเข้าใจให้กับนักท่องเที่ยว นอกจากการได้รับความรู้จากมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว ซึ่งทำตามหลักการที่เสนอของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสหรือมี

ประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง หรือเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาสภาพแวดล้อมธรรมชาติเชิงนิเวศ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจและยังเป็นการส่งเสริมสภาพจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกด้วย ดังนั้นในการดำเนินการซึ่งหมายถึง การจัดให้มีมัคคุเทศก์นำทางที่มีความรู้ด้านนิเวศและระบบธรรมชาติ เป็นผู้บรรยายให้ข้อมูลด้านนิเวศแก่นักท่องเที่ยวให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับระบบต่างๆ ในระบบนิเวศ ระบบห่วงโซ่อาหาร การก่อกำเนิดตลอดไปจนถึงการผุพังและย่อยสลายตามธรรมชาติ ให้ข้อมูลและความรู้ด้านนิเวศที่ทรงคุณค่าให้นักท่องเที่ยวให้ได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ ในสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งจะแตกต่างกับสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติอื่นๆ ที่มุ่งหวังให้นักท่องเที่ยวได้ดื่มด่ำกับความสวยงามในธรรมชาติแต่ไม่ได้ดูดซับหรือให้ข้อมูลด้านนิเวศแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งถือว่าการนำเสนอเน้นเป็นจุดขายจุดใหม่แก่นักท่องเที่ยวที่จะได้มีโอกาสสัมผัสกับธรรมชาติ อีกทั้งยังได้รับความรู้เพิ่มเติมอันจะนำมาประมวลในกระบวนการคิดของตัวนักท่องเที่ยวเองจนก่อให้เกิดจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์รักษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ดังที่ ธรณกร ตีรกันนธ์ (2541) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่แฝงด้วยกระบวนการเรียนรู้หรือสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวโดยที่นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามเงื่อนไข เพื่อหลีกเลี่ยงการสร้างผลกระทบที่อาจเกิดจากการท่องเที่ยว

มัคคุเทศก์ท้องถิ่นสามารถสื่อความหมายและให้ข้อมูลความรู้ทางด้านระบบนิเวศวิทยาในพื้นที่เป็นอย่างดีจากการเรียนรู้และ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสื่อความหมายเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เช่นภูมิปัญญาชาวบ้านในการรักษาโรคและดูแลสุขภาพโดยใช้พืชสมุนไพรเป็นอาหารและยา ภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้โดยการทำฝายชะลอน้ำ ซึ่งสามารถชี้ให้นักท่องเที่ยวเห็นความสำคัญและความสัมพันธ์ของการพึ่งพาระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และช่วยนำทางให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับสภาพธรรมชาติ วัฒนธรรม ความเชื่อ ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ดังที่ ผลงานวิจัยของ ธฤชวรรณ นนทพุทฺธ (2545) ว่าการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากการพัฒนาจากฐานทุนเดิมของชุมชน และการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่เอื้อต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และเกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยชุมชนมีส่วนช่วยในการฟื้นฟูอนุรักษ์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

ในการจัดการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกของค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา ของชุมชนบ้านป่าสักงามนั้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจได้รับประสบการณ์และการเรียนรู้ที่ดี และมีประสิทธิภาพ การดูแลเรื่องการถ่ายทอดประสบการณ์และการเรียนรู้ควรได้ได้มีการพัฒนาและ

ปรับปรุงให้มีความเหมาะสมที่จะใช้ในการถ่ายทอดความรู้สำหรับกลุ่มที่เข้ามาเยี่ยมชม ซึ่งการถ่ายทอดโดยอาศัยห้องเรียนธรรมชาติ ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์ท้องถิ่นรวมถึงวิทยากรผู้ถ่ายทอดต้องมีความรู้และความสามารถในการอธิบาย ตอบข้อสงสัยให้เกิดความกระจ่างได้

ขณะเดียวกันรูปแบบของกิจกรรม ควรจะส่งเสริมให้ทั้งนักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์ท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เช่น ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงเพื่อให้เป็นผู้ที่รู้จัก สามารถผสมผสานความรู้ในทางทฤษฎีและการปฏิบัติจากการเรียนรู้และปฏิบัติจริงได้อย่างเหมาะสมลงตัว และสามารถสร้างสรรค์และพัฒนาสิ่งแวดลอมที่ดี โดยการถ่ายทอดความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมอันเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นได้ต่อไป เช่น การสร้างฝายชะลอน้ำร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เข้าใจในเรื่องของการฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธารด้วยฝายต้นน้ำลำธารมากยิ่งขึ้น หากแต่เพียงรับความรู้จากเพียงการให้ความรู้แต่เพียงอย่างเดียว

กรณีของการส่งเสริม การให้การศึกษาศึกษาและสร้างจิตสำนึกของค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาของชุมชนบ้านป่าสักงาม ที่มุ่งเน้นการถ่ายทอดประสบการณ์และการเรียนรู้ให้แก่ผู้สนใจเป็นสำคัญ ต้องคำนึงถึงความหลากหลายทางชีวภาพภายในพื้นที่ร่วมด้วย เพราะในการวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดต้องใช้อาศัยระยะเวลาที่ยาวนานกว่าที่พืชพันธุ์จะปรับเข้าสู่สภาวะที่สมดุล แต่กิจกรรมของมนุษย์บางอย่างที่เกินความเหมาะสมและพอดี อาจทำลายและสร้างความเสียหายต่อระบบนิเวศของพื้นที่นั้นๆ ดังนั้นทางค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาเองควรมีการควบคุมจำนวนหรือกลุ่มนักท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสมไม่เกินความพอดีและความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ของทางค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา และในขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวต้องมีจิตสำนึกและรู้คุณค่า มีความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันในการเข้ามาเรียนรู้ภายในค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา

อย่างไรก็ตามในการสร้างค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาบ้านป่าสักงาม จากการศึกษาที่ค่ายเปิดกว้างให้แก่สังคม จนไม่สามารถกำหนดปริมาณของคณะหรือกลุ่มคนที่เข้ามาศึกษาและแลกเปลี่ยนความรู้ภายในค่ายได้ ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการเข้ามาของกลุ่มคน ได้ก่อให้เกิดผลกระทบของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม แต่ประโยชน์ในระยะยาวของการมีค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาบ้านป่าสักงาม ก็คือ การที่คนและเยาวชนในสังคมจะมีความตระหนักสำนึกมากขึ้น ในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างน้อยค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาหมู่บ้านป่าสักงามก็จะเป็นตัวอย่างหนึ่งให้กับสังคมและชุมชนต่างๆ ได้เข้าใจ และเห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป เพื่อให้ระบบนิเวศอื่นๆ ดีขึ้น

ซึ่งการท่องเที่ยวจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ต้องอาศัยความร่วมมือจาก ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย การให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เป็นแนวทางหนึ่งของการพัฒนาจิตสำนึก ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อพัฒนาไปสู่การสร้างความสำเร็จเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากร การท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เกี่ยวข้อง ทุกฝ่ายให้มีจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวที่ถูกต้อง ในการช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและ สิ่งแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยั่งยืนควบคู่กันไป

ประเด็นที่สำคัญ ในการนำแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีลักษณะของการ ให้ การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยว การไม่ทำลายทรัพยากรท่องเที่ยวให้เสื่อมค่าลง การให้ความสนใจในคุณค่าที่มีอยู่ในตามธรรมชาติ การมองคนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ชีวิต ป่า สิ่งแวดล้อม และคนท้องถิ่น ต้องได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการถ่ายทอด ประสบการณ์องค์ความรู้ร่วมกัน มุ่งเน้นการศึกษาธรรมชาติมากกว่าการผจญภัยเพื่อความ สนุกสนานเพลิดเพลิน และสุดท้ายเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่คำนึงถึงความสามารถในการรองรับ ได้ของพื้นที่และสังคมด้วย

5.2.3 การจัดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น

การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของทางค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา ของ ชุมชนบ้านป่าสักงาม มีการสร้างบ้านพักแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน (Home Stay) ขึ้นเพื่อส่งเสริม กระบวนการทำงานให้ชาวบ้านในการให้ชาวบ้านเรียนรู้ศึกษาในการทำกิจกรรม เรียนรู้ในการ บริหารจัดการ โดยชาวบ้านในชุมชนร่วมกัน โดยแรกเริ่มมีทีมของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องชอง ไคร้ ฝ่ายศึกษาพัฒนาป่าไม้เป็นพี่เลี้ยงคอยดูแล ภายได้กรอบแนวคิดที่ผ่านจากการระดมความคิด ของชุมชนว่า ค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาสร้างขึ้นเพื่อเปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่เปิดกว้างให้กับกลุ่มผู้ที่ สนใจ เข้ามาเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ในประเด็นของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม จนได้รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีการบริการบ้านพักแบบมีส่วน ร่วมกับชุมชน ที่สามารถตอบสนองความคาดหวังของชุมชนได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น เนื่องจาก ชาวบ้านในชุมชนเองยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ในการเข้ามามีการบริหารจัดการบ้านพักแบบ มีส่วนร่วมกับชุมชน สืบเนื่องมาจาก คนในชุมชนเองไม่ได้เห็นความสำคัญ และในการกระจาย รายได้หรือผลประโยชน์ ค่าตอบแทนที่ได้รับยังอยู่ในอัตราที่ไม่แน่นอนและเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง จำกัดเฉพาะอยู่กับกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้ชาวบ้านขาดแรงจูงใจในการทำงาน

ในขณะที่เดียวกันชาวบ้านบางส่วนเห็นว่า พื้นที่ภายในชุมชนอยู่ในความดูแลของ ทางราชการ ในการวางแผนการพัฒนา หรือนโยบายต่างๆ ถูกกำหนดโดยรัฐ ชุมชนบางส่วนเลย

ไม่ได้รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของพื้นที่ ถึงแม้ว่า ทางศูนย์ศึกษาห้วยฮ่องไคร้จะเปิดโอกาสให้ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมตามความเหมาะสมและตามความจำเป็น แต่ท้ายที่สุดแล้ว การมีส่วนร่วมภายใน ชุมชนก็ยังคงพบว่า เป็นการมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริงของชุมชนดังที่ นรินทร์ แก้วมีศรี (2531) (อ้างใน อธิยา อุลิตผล, 2542:27) ที่ว่า การมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริงนั้น เป็นการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วน โดยเฉพาะเข้าร่วมในการปฏิบัติตามโครงการที่ได้มีการกำหนดไว้แล้ว และจากผลการศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในด้านการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าสักงาม เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในระดับที่น้อย ทั้งนี้ด้วยข้อจำกัดและอาจมีปัญหาและอุปสรรค ดังที่ มิศรา สามารถ (2543:17) กล่าวว่า การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวอาจมีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดในการบริหารจัดการที่สำคัญ ได้แก่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร ด้านการประสานงาน ขอบเขตอำนาจหน้าที่ การออกกฎหมายและข้อบังคับเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่น สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าสักงาม ยากที่จะเกิดขึ้นเองได้หากประชาชนในชุมชนเองยังไม่เห็นความสำคัญของทรัพยากรที่ตนเองมีอยู่ ถึงแม้ว่า ทางศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ หรือนักวิชาการ องค์กรต่างๆ คอยดูแลและช่วยเหลือก็เป็นที่ ได้แค่เพียงปัจจัยเสริมเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ดังที่ ลือชัย ศรีเงินยวง – ผาสุก อเนกวนิช (2526:12-13) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริง จะต้องไม่หมายความเพียงแต่การดึงประชาชนเข้า มาร่วมโครงการที่รัฐเป็นผู้กำหนด “รูปแบบเป้าหมายของงาน” และ “กำหนดให้มีการเข้าร่วมงาน” ดังที่ผ่านมา แต่จะต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีสำนึกรับผิดชอบและมีบทบาทอย่างเต็มที่ตั้งแต่ค้น คิดปัญหา วางแผนปฏิบัติงาน ดูแลกำกับตลอดจนประเมินผล ติดตามงาน การมีส่วนร่วมของ ประชาชนที่แท้จริงจะต้องหมายถึง การมอบอำนาจอธิปไตยขึ้นพื้นฐานคืนสู่ประชาชน การพยายาม จัดตั้งและพัฒนาองค์กรประชาชนให้เข้มแข็ง บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ และการที่ จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นนั้น จะต้องให้ประชาชนได้สัมผัสงานด้วยตัวเอง ดังเช่นที่ นรินทร์ แก้วมีศรี (2531) (อ้างใน อธิยา อุลิตผล, 2542:27) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการวางแผน และดำเนินกิจกรรม เมื่อบุคคลในชุมชนได้เรียนรู้ปัญหาของตนเองแล้ว ขั้นตอนต่อไปของการมี ส่วนร่วมคือ จะต้องให้บุคคลได้เรียนรู้ในเรื่องของการกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหาหารือกัน การแก้ปัญหามาจกระทำได้หลายวิธีแต่จะมีวิธีที่ดีที่สุดในเรื่องดังกล่าว ผู้ที่ให้ความรู้ซึ่งอยู่ในฐานะที่ มีประสบการณ์มากกว่าจะต้องเป็นผู้คอยให้คำแนะนำ จนกระทั่งบุคคลเหล่านั้นสามารถตัดสินใจได้ ว่า จะเลือกใช้วิธีใดในการแก้ไขปัญหาที่ตนเองและชุมชนกำลังเผชิญอยู่ และการที่ประชาชนมีส่วน ร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงานด้วยตัวเอง อาจจะทำให้บุคคลและชุมชนได้เรียนรู้การดำเนิน

กิจกรรมอย่างใกล้ชิด เมื่อเห็นประโยชน์ก็จะสามารถดำเนินกิจกรรมนั้นด้วยตัวเองพร้อมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจการนั้นๆ ด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าสักงามจึงควรมีการดำเนินงานต่อไป ในฐานะพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต เป็นศูนย์การเรียนรู้ ที่เปิดกว้างแก่สังคมต่อไป ถึงแม้ว่า ปัจจุบันความพร้อมในการมีส่วนร่วมของประชาชนยังมีอยู่น้อยในการจัดการบ้านพักแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน แต่ในสภาพเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้น ทางชาวบ้านในชุมชนเองก็มีความพยายามในการปรับเปลี่ยน และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา และเมื่อในการดำเนินงานมีปัญหาก็สามารถเรียนรู้ แล้วหาแนวทางนำมาปรับปรุงแก้ไขในกระบวนการดำเนินงานให้มีรูปแบบที่เหมาะสมต่อไป

5.2.4 การจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว

แนวความคิด โครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ถือได้ว่าเป็นการจัดตั้งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานให้แก่นักท่องเที่ยว ในการบริการจะมีความเข้มงวดในการรักษาสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคม เป็นบริการที่มีการเสริมความสมบูรณ์ในองค์ประกอบต่างๆ ตามปรัชญาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ถ้าในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยไม่คำนึงถึง การจัดการ โครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยวแล้ว การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็อาจประสบความสำเร็จได้ เนื่องมาจากการพัฒนาให้เกิดสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นประเด็นของโครงสร้างพื้นฐานและความปลอดภัย เป็นปัจจัยที่สำคัญในการตัดสินใจในการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ดังนั้นจะเห็นได้ว่า คณะกรรมการการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าสักงามได้ให้ความสำคัญกับการจัดการ โครงสร้างพื้นฐานและบริการท่องเที่ยวตามขีดความสามารถในการรองรับของทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ภายใต้ความเหมาะสมของพื้นที่และการพัฒนาโดยไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีความกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม อาทิเช่น คณะกรรมการการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าสักงาม ได้จัดการ โดยมีการปรับสภาพพื้นที่ ให้มีความเหมาะสมเพื่อสร้างความปลอดภัยในการเดินทางเข้ามาของนักท่องเที่ยว ตลอดจนสิ่งปลูกสร้างและสิ่งอำนวยความสะดวก มีการใช้วัสดุที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม มีการจัดการพลังงานและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมทำตามหลักการที่สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่การท่องเที่ยวประเทศไทย (2542) ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมุ่งเน้นเรื่องคุณค่าธรรมชาติหรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ไม่จำเป็นต้องเสริมแต่งหรือพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ แต่ที่ควรมีการปรับปรุง คือ การเพิ่มของห้องน้ำ ห้องสุขา

ภายในบริเวณค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา และควรจัดให้มีถังขยะแบบมีฝาปิดเพื่อป้องกันสุนัขคุ้ยกระจายขยะซึ่งอาจสร้างปัญหาในเรื่องของความสะอาดและทัศนียภาพของแหล่งท่องเที่ยว

นอกจากนั้น ควรมีการส่งเสริมและปลูกจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวในการดูแลและรักษาสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว เช่น การนำขยะจากกิจกรรมของนักท่องเที่ยวกลับออกมาจากชุมชนด้วยทุกครั้งภายหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรม เพื่อลดปริมาณขยะที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว และเป็นการรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมชุมชน และระบบนิเวศมิให้เกิดผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมไปถึงปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการบริโภค เช่น การใช้กระติกน้ำแบบพกพาแทนการใช้ขวดน้ำแบบพลาสติกในระหว่างการเดินทางศึกษาเส้นทางธรรมชาติของกลุ่มนักท่องเที่ยว เป็นต้น เพื่อป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนได้ ดังที่ มนัส สุวรรณ (2538) กล่าวไว้ว่า ธรรมชาติของแต่ละพื้นที่ย่อมมีขีดจำกัดความสามารถที่จะรับได้อยู่ในระดับหนึ่ง และมีความแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ด้านกายภาพ ด้านชีวภาพ ตลอดจนกิจกรรมของมนุษย์ที่กระทำในพื้นที่นั้น ซึ่งหากมีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ เกินขีดจำกัดนี้แล้วจะทำให้สภาพแวดล้อมและความสมดุลของพื้นที่สูญเสียไป อาจเกิดปัญหาต่อเนื่องตามมา ซึ่งแยกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ ความสามารถที่จะรองรับได้ทางกายภาพ ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม และความสามารถที่จะรับได้ทางนิเวศ

ด้านการจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐานและบริการท่องเที่ยวของคณะกรรมการการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าสักงาม ได้ดำเนินการปรับเส้นทางคมนาคมที่เข้ามายังภายในค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา ในบริเวณที่เสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ ให้มีความสะดวกและปลอดภัยมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ในการบริการการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าสักงาม ได้จัดให้มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นบริการนำทางและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว มีบริการรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยว บริการอาหาร จำหน่ายสินค้าที่ระลึก มีกลุ่มพิทักษ์ป่า และกลุ่มแม่บ้านเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบในเรื่องของบริการที่พัก บริการด้านอาหารสำหรับกลุ่มที่มาเข้าร่วมกิจกรรมค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา สำหรับการจัดการด้านความปลอดภัยภายในชุมชน มีกลุ่มพิทักษ์ป่า จัดเวรยามเฝ้าระวังรอบๆ หมู่บ้านและยังมีทหารของชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจแม่กว (ป.พัน.7) อยู่เฝ้าระวังรอบบริเวณหมู่บ้านซึ่งทำตามหลักการที่เสนอกับแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวคิดของ Burkart & Medlik (1981) ที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจว่า ต้องประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ความสะดวกสบายในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ (Amenity) เพื่อช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายในการท่องเที่ยว แต่ทั้งนี้จากผลการศึกษาพบว่า ในการบริการการท่องเที่ยวของชุมชนยังไม่มีมีการคำนึงถึงประเด็นถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และการมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการมีส่วนร่วมที่ไม่

แท้จริง ซึ่งไม่ตรงกับข้อเสนอของของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542) ที่ว่าองค์ประกอบที่ต้องนำมาพิจารณา ประกอบในด้านการจัดโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น จะต้องคำนึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าจะต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ทุกๆ ด้าน ทั้งด้านจำนวนนักท่องเที่ยว การจัดโครงสร้างพื้นฐานสำหรับให้บริการนักท่องเที่ยว ชุมชน และสภาพแวดล้อมโดยรอบ และยังคงคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น ให้มีส่วนร่วมเกือบตลอดจนกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ซึ่งหมายถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุง รักษา และจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วยในที่สุด

จากการประเมินองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่ มนัส สุวรรณ (2538) ได้กล่าวไว้ 4 ประการ คือ จุดดึงดูดนักท่องเที่ยว ความสามารถในการให้บริการนักท่องเที่ยว ความสะดวกในการเข้าถึง และความสามารถในการรองรับของพื้นที่ หากนำแนวคิดดังกล่าวมาพิจารณาประกอบในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าสักงาม พบว่า

1. จุดดึงดูดนักท่องเที่ยวของชุมชนแห่งนี้คือ ผลสำเร็จของกิจกรรมค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาที่ชุมชน ได้จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และปลูกจิตสำนึก เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับสังคม ประกอบกับที่ชุมชนมีระบบนิเวศที่หลากหลายและสมบูรณ์ มีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม มีความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ เป็นแหล่งรวมภูมิปัญญาชาวบ้าน ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น

2. ความสามารถในการให้บริการ ความสำเร็จของทางค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา อันเป็นผลมาจากการเป็นศูนย์การเรียนรู้ ในรูปแบบของพิพิธภัณฑ์ทางธรรมชาติที่มีชีวิต ที่เปิดกว้างให้สังคมเข้ามาเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์และขยายผลสู่การนำไปปฏิบัติจริงได้ จึงทำให้ค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาเป็นที่สนใจและมีชื่อเสียง มีผู้ที่สนใจเข้ามาเยี่ยมชมและศึกษาดูงานตลอดเวลา และในขณะเดียวกันชุมชนเองมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน ซึ่งจากปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้นภายในค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา จะพบว่า ในการให้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาภายในค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา มีชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ในรูปแบบของกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มพิทักษ์ป่า ดูแลในเรื่องของสถานที่ ที่พัก การดำเนินกิจกรรมในการเข้าค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาของเยาวชน การเป็นวิทยากรให้ความรู้ การเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น กลุ่มแม่บ้าน ดูแลรับผิดชอบในเรื่องการดูแลความสะอาดของที่พัก เครื่องนอนและบริการอาหารและมีการประเมินผลภายหลังจากกระบวนการทำงาน เพื่อปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่บกพร่องของการบริการ ดังนั้นจะเห็นว่ากลุ่มมีความสามารถในการให้บริการ มีพัฒนาการการเรียนรู้เพื่อนำมาปรับใช้ ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเหมาะสม

3. ความสะดวกในการเข้าถึง ชุมชนมีการปรับพื้นที่ทางคมนาคมบางส่วนที่เสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุให้มีความสะดวกและปลอดภัย และอาจต้องใช้ความระมัดระวังในการเดินทางในช่วงฤดูฝนอาจทำให้ ถนนลื่น และประกอบกับด้วยข้อจำกัดทางลักษณะภูมิประเทศ ที่มีลักษณะลาดชัน และ ความกว้างของถนน

4. ความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ปัจจุบันค่ายิ่งแวดล้อมศึกษาของชุมชนบ้านป่าสักงามเป็นสถานที่ที่มีชื่อเสียง ในการส่งเสริมกิจกรรมให้ความรู้และปลูกจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับสังคม ประกอบกับชุมชนได้รับรางวัลได้รับพระราชทานโลรางวัลชนะเลิศในโครงการประกวดการฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธารตามแนวพระราชดำริ จึงทำให้เป็นที่สนใจจากสังคมเพิ่มมากขึ้น ไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มนักศึกษา เยาวชน และกลุ่มนักวิชาการเท่านั้น เริ่มมีกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปได้เข้ามาภายในค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษามากขึ้น จึงทำให้บางครั้งระบบสาธารณูปโภคภายในแหล่งท่องเที่ยวไม่เพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยว เช่น ในเรื่องของจำนวน ที่พัก ห้องน้ำ ห้องส้วม ปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งการดำเนินการใดๆ ที่เกินความสามารถในการรองรับนั้น นอกจากจะเป็นการทำลายสภาพแวดล้อมแล้ว ยังสามารถทำให้เกิดความไม่ประทับใจแก่นักท่องเที่ยวเช่นกัน ซึ่งทางคณะกรรมการชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวควรนำประเด็นนี้ไปพิจารณาเพื่อนำไปปรับปรุงเพื่อหาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม

ทั้งแนวคิดของ Burkart & Medlik (1981) และแนวคิดการประเมินองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวของ มนัส สุวรรณ (2538) ต่างให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว แต่ แนวคิดของ Burkart & Medlik ไม่ได้ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชน ไม่ได้คำนึงถึงจำนวนนักท่องเที่ยวกับขอบเขตของความสามารถในการรองรับตามธรรมชาติ ของระบบนิเวศพื้นที่นั้นๆ (Carrying Capacity) มองทรัพยากรเป็นเพียงผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่า ที่สามารถขายให้แก่นักท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งเน้นการสร้างรายได้และความเจริญเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อวางอยู่บนแนวคิดที่เน้นความสำคัญ ของการผสมผสานจุดมุ่งหมายของการอนุรักษ์ธรรมชาติ แวดล้อมและการพัฒนาชุมชนไว้เป็นเรื่องเดียวกัน อีกทั้งให้ความสำคัญกับมิติของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การที่จะพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเข้าไปในแหล่งเที่ยวนั้น ไม่ใช่พัฒนาอะไรก็ได้ แต่ต้องคำนึงถึงเรื่องสภาพแวดล้อมกับทรัพยากรการท่องเที่ยว ไม่ใช่ว่าจะทำการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ แต่ตัดถนนคอนกรีตเข้าไป มันก็เกิดความไม่เหมาะสมเกิดขึ้นเกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศ ความหลากหลายหลายทางชีวภาพของพื้นที่ลุ่มสลาย ซึ่งการพัฒนาแหล่งอำนวยความสะดวกมิใช่เป็นการกระทำแบบไร้ทิศทาง ซึ่งประเด็นนี้ ทางชุมชนบ้านป่าสักงาม

เองได้นำประเด็นดังกล่าว มาร่วมพิจารณาแล้วดำเนินการทอ้งที่ขวของชุมชนบ้านป่าสัก
 งามภายใต้แนวคิดดังกล่าว โดยพิจารณาได้จากการตัดถนนที่นำไปสู่ทางค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษานั้น ก็
 มิได้สร้างผลกระทบต่อระบบนิเวศ สืบเนื่องมาจากบริเวณนั้นก็เป็นที่ตั้งของชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจ
 แม่กวัง (ป.พัน. 7) บ้านป่าสักงาม และเป็นบริเวณที่ทำการเพาะปลูกของชาวบ้านอยู่แล้ว ถนน
 ไม่ได้ตัดผ่านป่าที่อาจสร้างผลกระทบต่อระบบนิเวศบริเวณนั้นได้ ขณะเดียวกันเส้นทางเดินศึกษา
 ธรรมชาติ ในส่วนที่มีการสร้างทางเดินเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าไปศึกษาเส้นทางธรรมชาติ
 นั้น ทางชุมชนได้ใช้ไม้ล้มหมอนนอนไพร มาเป็นวัสดุในการปลูกสร้างทางเดินศึกษาเส้นทาง
 ธรรมชาติ เป็นการปลูกสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีลักษณะตรงตามแนวคิดการทอ้งที่ขวเชิง
 นิเวศ ที่ว่า ในการปลูกสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกใดๆ ต้องให้มีสภาพกลมกลืนกับธรรมชาติ

ดังนั้น ชุมชนบ้านป่าสักงามเอง มีความสามารถในการจัดการทอ้งที่ขวเชิงนิเวศ
 ด้วยความพร้อมทางด้านสิ่งดึงดูดใจในส่วนของธรรมชาติที่สวยงาม มีกิจกรรมค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา
 ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน จนทำให้มีผู้เข้ามาเยี่ยมชมศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง
 ตลอดเวลา ตลอดจนถึงอำนวยความสะดวกสบายมีความเหมาะสมตามแนวคิดการทอ้งที่ขวเชิงนิเวศ

ปัจจุบันทางชุมชนยังอยู่ในช่วงระหว่างของการเรียนรู้ การบริหารจัดการทอ้งที่ขว
 ของชุมชนที่มีการบริการบ้านพักแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยเมื่อนำหลักการโฮมสเตย์เข้ามา
 วิเคราะห์ จะชี้ให้เห็นว่า ชุมชนบ้านป่าสักงามเองยังต้องคำนึงถึงความพร้อม ความรู้ความเข้าใจของ
 ชุมชนเป็นสำคัญและชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยเน้นจุดขายอยู่ที่วิถีชีวิตดั้งเดิม
 ของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น่าสนใจ และชุมชนเองต้องมีความเข้าใจตั้งแต่เริ่มแรกว่า
 การทอ้งที่ขวนี้จะเป็นเพียงรายได้เสริมมิใช่รายได้หลักของชุมชน โดยสรุปแล้วชุมชนต้องมีความ
 เข้มแข็ง มีความรู้เท่าทันสิ่งที่จะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงและเข้าใจวัตถุประสงค์ของสิ่งที่ตนกำลัง
 ดำเนินการ

แต่ถ้าหากการทอ้งที่ขวของชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่การทอ้งที่ขวแบบโฮมสเตย์
 อย่างเต็มรูปแบบแล้วนั้น ควรมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาช่วยเป็นพี่เลี้ยง ให้ความรู้ และสร้างความ
 เข้าใจให้กับชุมชนให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างการทอ้งที่ขวเชิงนิเวศ
 กับการพัฒนาการทอ้งที่ขวอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตามกิจกรรมการทอ้งที่ขวประเภทนี้เป็นกิจกรรม
 ใหม่ที่ได้รับความนิยม ซึ่งเมื่อใดที่ชุมชนต้องการให้มีการจัดการโฮมสเตย์เพื่อมุ่งสนองตอบความ
 ต้องการ โดยเห็นคุณค่าของเม็ดเงินเป็นหลักสำคัญ จนยอมแลกกับการสูญเสียความสมดุลทาง
 ธรรมชาติ และสังคม การจัดการดังกล่าวย่อมไม่สะท้อนถึงการจัดการอย่างยั่งยืนแต่เป็นเพียงการหา
 สินค้าเพื่อจำหน่าย โดยขาดจิตสำนึกของความเป็นชุมชน ความเป็นกลุ่มเดียวกัน ซึ่งเท่ากับว่าความ
 เปราะบางของชุมชนถูกทำลายให้แตกสลายด้วยการทอ้งที่ขวที่ถูกกระตุ้นด้วยเพียงช่วงระยะเวลา
 หนึ่งเท่านั้น

5.2.5 การจัดการส่งเสริมตลาดและการนำเที่ยว

การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าสักงาม เป็นการจัดการท่องเที่ยวโดยมีในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นหลัก มีรูปแบบของการดำเนินงานในลักษณะของกิจกรรมค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา และส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ซึ่งเป็นป่าเพื่อการเรียนรู้และการศึกษาท่องเที่ยวในรูปแบบของพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 70,000 ไร่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้นักท่องเที่ยวที่มาได้รับประสบการณ์และการเรียนรู้จากการเยี่ยมชมภายในค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา เรียนรู้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของชุมชน และได้สัมผัสกับธรรมชาติ ทั้งนี้ตลอดจนปลูกจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับเยาวชนและสังคม เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันแล้วสามารถนำกลับไปปฏิบัติ หรือปรับใช้ในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันได้ อาจจะกล่าวได้ว่าความหลากหลายของระบบนิเวศและมีความสมบูรณ์ รวมถึงรูปแบบของกิจกรรมค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นผลิตภัณฑ์ (Product) ที่สำคัญที่มีคุณค่าซึ่งสามารถเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจ (Attraction) ที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาภายในพื้นที่ รองลงมาคือความสะดวกในการเข้าถึงและมีความปลอดภัย ถือว่าเป็นการกำหนดกลยุทธ์ตามลักษณะเด่นของผลิตภัณฑ์ (เสรี วงษ์มณฑา, 2538) หรือรูปลักษณะของการบริการ (สุดาดวง เรืองรุจิระ, 2541) ซึ่งทำตามหลักการ ที่เสนอกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542) ที่ได้กำหนดกรอบแนวทางการปฏิบัติสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในประเด็นที่ว่า ในด้านการตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมุ่งรักษาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นสินค้าของการท่องเที่ยวให้อยู่รอดในระยะยาวเพื่อเป็นแหล่งรองรับการท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การจัดการตลาดการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม สำหรับกรณีค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาของชุมชนบ้านป่าสักงามซึ่งเน้นในการให้การศึกษาและปลูกจิตสำนึก ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเป้าหมายสำคัญ กล่าวคือ เปิดกว้างสำหรับสังคมและกลุ่มที่สนใจในการเข้ามาเรียนรู้ภายในค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาให้ได้รับประสบการณ์และความรู้เพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ขณะเดียวกันมีการส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีการบริการบ้านพักแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน (Home stay) โดยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชน ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน สำหรับตำแหน่งทางการตลาด (Marketing Positioning) รุ่ง กาญจนวิโรจน์ (2543) ได้กล่าวว่า นักท่องเที่ยวจะให้ความสนใจกับความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว ความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวและความพึงพอใจในการบริการ รวมเป็นประสบการณ์ประทับใจที่ได้รับจากแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ และควรมีตลาดกลุ่มเป้าหมาย (Market Segmentation) ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวที่เข้า

มาภายในค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาเป็นกลุ่มเฉพาะ เช่น ประชาชนทั่วไปที่สนใจ กลุ่มนักศึกษา กลุ่มเยาวชน กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มเกษตรกรที่เข้ามาศึกษา ความแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน

การท่องเที่ยงของชุมชนบ้านป่าสักงาม จึงทำตามหลักการที่เสนอกับการท่องเที่ยงแห่งประเทศไทย (2542) ซึ่งได้ข้อสรุปจากการประชุม Earth Summit เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน ค.ศ. 1992 ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ซึ่งประชุมได้มุ่งเน้นสู่ประเด็นการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม และสรุปทเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมา เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้เกิดกระแสของการท่องเที่ยงเชิงนิเวศ 3 ประการ ดังนี้

1. กระแสความต้องการให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวนั้นเป็นกระแสความต้องการของประชาชนทั่วโลก เพื่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ต่อสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น ไปจนถึงขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก โดยเฉพาะการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพ

2. กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยว ให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยงเป็นกระแสความต้องการที่มีมากขึ้นในกลุ่มนักท่องเที่ยว ที่ต้องการได้รับความรู้ ความเข้าใจ เรื่องการท่องเที่ยวมากกว่าความสนุกสนานเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว เพื่อสร้างความพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่

3. กระแสความต้องการของคนในชุมชนท้องถิ่น ให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาท่องเที่ยงเพื่อเป็นหลักประกันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวไปในทิศทางที่ถูกต้อง และชุมชนท้องถิ่นยอมรับในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยงภายในค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา ไม่ได้มุ่งหวังการแสวงหาผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ ทั้งนี้ผู้ศึกษาเห็นว่า ถ้าหากการดำเนินงานตั้งเป้าหมายไปในผลตอบแทนในรูปแบบของเศรษฐกิจแล้ว อาจทำให้เกิดการผิดวัตถุประสงค์ของค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา ที่มุ่งหวังให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่มีชีวิตที่เปิดกว้างสำหรับกลุ่มสังคม ฉะนั้น การตลาดของค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา ควรมุ่งไปที่การประชาสัมพันธ์ให้ตรงตามกลุ่มเป้าหมาย ด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจกับประชาชนและกลุ่มสังคม ถึงคุณค่าและการได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมที่ได้รับจากทางค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อที่จะรองรับสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

5.3 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากการศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ กับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หมู่บ้านป่าสักงาม ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ดจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาทำให้ได้ข้อเสนอแนะดังนี้

1. ให้ชุมชนประสานความร่วมมือกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง กับ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตลอดจนนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาต่างๆ หน่วยงานท้องถิ่นเข้ามาร่วมกัน สนับสนุนคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านป่าสักงาม และสนับสนุนให้มีการจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในท้องถิ่นเกิดขึ้น เพื่อที่ชุมชนสามารถจัดเวทีในการประชุมหรือจัดสัมมนา เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสอดคล้องสมดุลทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ภายใต้อุดมการณ์ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากนี้ ชุมชนเองควรมีการประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่ต่อสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

2. ประเด็นของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว นั้น พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวยังมีอยู่น้อย และในขณะเดียวกันชุมชนเองก็ยังคงอยู่ในช่วงระหว่างการเรียนรู้ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบให้บริการบ้านพักแบบมีส่วนร่วม (Home Stay) ดังนั้น รูปแบบของการท่องเที่ยวอาจจะเป็นไปได้ในลักษณะของชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ โดยมีคณะให้คำปรึกษาในการดำเนินการ เป็นพี่เลี้ยงคอยดูแล ซึ่งอาจจะเป็นหน่วยงานของทางภาครัฐและเอกชน เช่น นักวิชาการ เจ้าหน้าที่จากทางศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย บริษัทท่องเที่ยว เพื่อที่ชุมชนจะสามารถเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องและในอนาคตชุมชนก็สามารถดำเนินด้วยตัวชุมชนเอง

3. ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนให้มากยิ่งขึ้น โดยจัดประชุมย่อยในชุมชนเพื่อให้ความรู้ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน โดยแบ่งแต่ละกลุ่มไม่เกิน 15 คน ในลักษณะเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ วางแผน ตัดสินใจ ดำเนินการและประเมินผลงาน ในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน

5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไป

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะต่อการศึกษาในครั้งต่อไป ดังนี้

1. มีการศึกษาถึงปัจจัยและแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนโดยมุ่งเน้นของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. มีการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นของขีดความสามารถในการรองรับพื้นที่ และแนวทางการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมภายในค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา เนื่องจากปริมาณของนักท่องเที่ยวและกลุ่มต่างๆ ที่มีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้น
3. ควรมีการศึกษารูปแบบในการจัดการท่องเที่ยว ในประเด็นของการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก เพื่อในการถ่ายทอดประสบการณ์และการเรียนรู้ ให้มีความเหมาะสมตามแต่ละลักษณะของกลุ่มที่เข้ามาเยี่ยมชมภายในค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาที่มี ลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เช่น กลุ่มของนักเรียน กลุ่มของนักวิชาการ กลุ่มของเกษตรกร ว่าระยะเวลาในการเข้ามาศึกษาที่แตกต่างกัน ประกอบกับความสามารถในการเรียนรู้และรับรู้ที่แตกต่างกัน จะสามารถหารูปแบบที่เหมาะสมแต่ละกลุ่มอย่างไรบ้าง